

УДК 37.014:371

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Нос Л.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Здійснено теоретичний аналіз проблем підготовки майбутніх вчителів, досліджено педагогічну освіту в країнах Європи. Розглянуто основні моделі педагогічної підготовки в країнах Європейського Союзу. Представлено спільні принципи щодо формування професійної компетентності майбутніх вчителів. Проаналізовано особливості підготовки вчителів початкової школи у Франції, Англії, Німеччині.

Ключові слова: професійна підготовка, мобільність, педагогічна кваліфікація, співпраця, паралельна модель.

Постановка проблеми. XXI століття потребує нової генерації вчителів, здатних забезпечити якісними знаннями підростаюче покоління, сформувати творчі особистості, які готові до розбудови суспільства. У цих умовах актуалізується проблема підвищення якості освіти в навчальних закладах, що здійснюють підготовку вчителів. У вищій педагогічній школі України посилюється увага до міжнародної співпраці в галузі педагогічної освіти, до порівняльно-педагогічних досліджень з проблем підготовки вчителів [5, с. 77].

Вивчення досвіду європейських країн, особливо в контексті освітніх реформ та впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду у вітчиз-

няну практику сприятиме удосконаленню системи підготовки педагогічних кадрів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що українські науковці надають великого значення проблемам професійної підготовки вчителів у країнах Європи. Основні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти та професійної підготовки вчителів у Великій Британії розглядали Н. Авшенюк, В. Базуринова, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, Т. Кучай, Л. Поліщук. Систему підготовки педагогічних кадрів та підвищення кваліфікації вчителів у Німеччині досліджували Т. Вакуленко, Л. Гаврило, Т. Кристопчук, у Франції – О. Бочарова, О. Голотюк, О. Романенко, Т. Харченко.

Метою даної статті є виявлення особливостей підготовки вчителів початкової школи в країнах Європи з огляду на реформи, що проводяться в Україні у початковій загальній освіті. Виявлення сучасних тенденцій у європейському освітньому просторі слугуватиме базою для використання зарубіжного досвіду у процесі удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. В інформаційно насиченому ХХІ столітті збільшився обсяг функціональних обов'язків учителя, педагога без урахування чого неможливий сучасний розвиток педагогічної освіти. Сьогодні учитель, педагог – це носій гуманітарної культури, морально-етичних і культурно-естетичних цінностей, дослідник, психолог, майстер, котрий стимулює своїх учнів, студентів до саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації [8].

Аналіз документальних джерел з галузі освіти показав, що у європейських країнах надається велика увага підготовці вчителів, розробляються спільні принципи щодо формування компетентності майбутніх педагогів. Важливо, щоб майбутні фахівці здобували освіту у вищих навчальних закладах та отримували відповідну педагогічну кваліфікацію. Особливу увагу приділено розвитку у студентів необхідних навичок та вмінь для роботи з учнями з урахуванням розуміння соціокультурних особливостей. Підкреслюється той факт, що вчителі мають удосконалювати і поглиблювати свої професійні знання, використовувати новітні підходи у навчальному процесі впровадження всієї своєї практичної діяльності. Одним із пріоритетних завдань, що стоять перед навчальними закладами для подальшого професійного розвитку вчителів є формування професійної мобільності. Важливо створити умови для стажування педагогів у зарубіжних країнах. Наголошується на важливості організації підготовки вчителів у співпраці з школами, місцевими освітніми органами та іншими зацікавленими сторонами [10].

Як зазначає у своєму дослідженні Н. Носовець, – педагогічну освіту у європейських країнах можна здобути в університетах, коледжах, спеціальних інститутах. Термін підготовки вчителів початкової школи триває від трьох до п'яти років. Специфіка типології вищих педагогічних навчальних закладів Західної Європи обумовлена особливостями соціокультурного рівня суспільного розвитку кожної країни. Тому кожній з національних структур педагогічної освіти притаманний ряд специфічних характеристик, що представляють національну самобутність. У деяких країнах, зокрема в Німеччині, університети відповідають за теоретичну частину підготовки майбутнього вчителя, а місцеві органи народної освіти і школи – за практичну. У Франції загальна й спеціальна підготовка вчителя середньої школи проходить в університеті, а професійно-педагогічна (теоретична й практична) – у спеціальних центрах. У Великобританії нині вбудовується нова модель, за якою університети здійснюють цілісну теоретичну підготовку вчителів, а практична професійна підготовка повністю переноситься в школу. Різноманітність моделей педагогічної освіти в Європі передбачає широкий

спектр адаптації цього процесу до трьохступеневої системи: бакалавр – магістр – доктор. В той же час у більшості європейських країн простежується прагнення пристосування традиційних моделей підготовки вчителя до двохступеневої системи: бакалавр – магістр [6].

Розглянемо моделі педагогічної підготовки в країнах Європейського Союзу. Найтипівішими є паралельна, інтегрована та послідовна. Паралельна модель будується за принципом паралельного вивчення всіх складових навчальної програми впродовж усього терміну підготовки вчителя. Відповідно до інтегрованої моделі вивчення складових навчальної програми відбувається у взаємозв'язку певними темами та завдяки інтеграції теорії з практикою. Послідовна модель передбачає вивчення загальних і спеціальних дисциплін на першому етапі навчання, а вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу й навчальної практики – на другому, завершальному етапі. Серед варіантів послідовної моделі найбільшого поширення набула «цюріхська модель», відповідно до якої психолого-педагогічна підготовка здійснюється раніше від вивчення спеціальних дисциплін і методик їх викладання. Запровадження у навчальний процес модульних програм підготовки з використанням навчальних планів за принципом циклічної структури призвело до збільшення кількості структурних модифікацій підготовки вчителів у країнах Західної Європи. Суть принципу циклічності полягає в розподілі курсів навчання на самостійні періоди, впродовж яких студент опановує певну систему знань, вмінь та навичок із майбутнього фаху. В окремих країнах Європи студентам дають право самостійно визначати черговість навчальних модулів, що у свою чергу призводить до великої кількості індивідуальних навчальних планів [4].

Вивчення наукових джерел [2, 3] показало, що у Німеччині підготовка вчителів початкової школи здійснюється на основі інтегрованої моделі. Період навчання для отримання посади вчителя першого ступеня – *Primarstufe* (учитель початкової школи) триває три роки (6 семестрів). Навчальний процес поділяється на дві фази: перша – це теоретичне навчання в університеті, і друга, практична – у школі. Навчальна практика проходить у формі щотижневих відвідувань кількох шкільних уроків з наступним їх обговоренням під керівництвом викладача. До обов'язкових дисциплін належать педагогічні, методика викладання в початковій школі та фахова підготовка. Майбутній дипломований учитель викладає у школі й паралельно відвідує семінари, які супроводжують фазу практики та безпосередньо готують до здійснення практичної діяльності у школі. У процесі підготовки вивчаються і підлягають обов'язковому проміжному контролю різні предмети і курси. Кінцевий контроль – це державні іспити після теоретичного навчання в університеті та практики-референдаріату (так називається, зокрема в Баварії, практичний одно-дворічний курс роботи у школі під керівництвом методиста і вчителя-наставника).

Професійна підготовка вчителів початкової школи у Франції здійснюється в університетських інститутах підготовки вчителів або в національному центрі дистанційної освіти. Підготовка студентів у названих навчальних закладах здійс-

снюються за такими спеціальностями: вихователь материнської та вчитель початкової школи. Ці фахівці працюють з дітьми від 2 до 11 років, тобто починаючи з першого року перебування дитини в материнській школі (укр. дитячий садок) та закінчуючи роботою в останньому класі початкової школи. Майбутні вчителі материнської та початкової шкіл отримують полівалентну освіту й вивчають французьку мову та літературу, математику, історію, географію, експериментальні науки, іноземні мови, музику, танці, методику й фізичну культуру. Саме ці дисципліни майбутні фахівці будуть викладати в початковій школі [9].

Випускники університетських інститутів підготовки вчителів (УІПВ) отримують спеціально-наукову підготовку й диплом ліценціата (укр. – бакалавр / фр. – *licence*). Цей диплом свідчить про завершення першого року другого циклу навчання в університеті, тобто студенти отримують його після трьох років навчання в університеті. Згідно з Законом від 1989 року навчання в УІПВ розраховано на два роки та передбачає поглиблення спеціально-наукової підготовки протягом першого року, психолого-педагогічну й загально-освітню підготовку, а також педагогічну практику впродовж усього періоду навчання в УІПВ. Отже, термін навчання майбутніх учителів триває п'ять років [Там само].

Структура професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Англії є двоступеневою, з обов'язковим отриманням статусу кваліфікованого вчителя (QTS). Після отримання цього статусу молодий учитель має пройти випробувальний термін (один рік) для адаптації і його підтвердження під керівництвом досвідченого вчителя. Підготовка майбутнього фахівця триває в Англії чотири роки. Англійський учитель – це, в першу чергу, гуманіст, покликаний реалізувати принципи гуманізму на практиці. Він має бути особистісно-орієнтованим, тобто зацікавленим, насамперед, у формуванні й розвитку особистості дитини, а вже потім у її навчанні. Ці вимоги зафіксовані в Стандарті кваліфікованого вчителя, який є найбільш відповідним документом підготовки вчителів початкової школи на сучасному етапі. Він охоплює більшість аспектів професійної підготовки, включаючи зміст і форми Національної програми підготовки вчителів з базових предметів. Виконання даної програми розглядається як один із ключових елементів у планах уряду щодо досягнення і підвищення грамотності, а також щодо прогресу в досягненні цільових показників [7].

На сучасному етапі розвитку освіти Англії є три моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: послідовна, паралельна й альтернативна. У підготовці майбутніх учителів початкової школи найбільш традиційною є паралельна модель, яка триває три роки і закінчується присудженням статусу кваліфікованого вчителя і наукового ступеня 50 бакалавра. Навчальна програма включає вивчення предметів базового циклу; психолого-педагогічних дисциплін; професійні дисципліни і предмети за вибором. Педагогічна практика триває 24 тижні. Студенти мають пройти практику не менш, ніж у двох школах. Упродовж шкільної практики

студенти викладають один з обов'язкових предметів і беруть активну участь у громадському житті школи. Після завершення навчання студент складає іспит, захищає дипломну роботу (професійний проект), отримує науковий ступінь бакалавра освіти (BEd) і рекомендується для одержання статусу кваліфікованого вчителя. Послідовна модель найбільш поширена серед учителів середніх шкіл, але останнім часом вона стала популярна і серед бажаючих стати вчителем початкової школи. Навчання відбувається на педагогічних відділеннях університетів, у технічних педагогічних і художніх педагогічних коледжах. Курси послідовної підготовки майбутніх учителів початкової школи тривають 4 роки. Після 3 років навчання студенти отримують ступінь бакалавра і статус кваліфікованого вчителя (QTS). Після 4 років навчання майбутній учитель отримує сертифікат аспіранта в освіті (Postgraduate Certificate in Education – PGCE). Для отримання PGCE для викладання в початковій школі студент повинен пройти навчальну програму, що включає всі дисципліни, які входять до Навчального плану початкової школи, сучасні іноземні мови, інформаційні технології, професійні дисципліни і педагогічну практику в школі. Альтернативна модель містить низку курсів з підготовки майбутніх учителів [Там само].

Дослідники польської педагогічної освіти зазначають, що професійна підготовка вчителів Польщі, яка донедавна орієнтувалася на технологічний підхід, набуває ознак моделі функціональної та професійної майстерності. Процес підготовки вчителя усе більшою мірою вважається не ремеслом, а мистецтвом, що характеризується креативністю та рефлексією над освітньою практикою. Для студентів істотним є пізнання й випробування себе в ролі вчителя, визначення власних професійних інтересів, переконаність у психологічній готовності до фахової діяльності. Відтак, майбутній учитель повинен бути добре підготовленим до професії. Польські освітяни вважають, що викладачі вищих шкіл з підготовки майбутніх учителів не повинні зосереджуватися лише на трансформації теоретичних знань. Натомість вони мають сприяти самостійному отриманню студентами професійних компетентностей, зокрема завдяки організації практичної діяльності шляхом експериментування й набуття цінного досвіду. Здійснити таке завдання можна лише за умови тісної співпраці з учителями базових шкіл, де студенти перебувають майже стільки ж часу, скільки на заняттях у вищій школі. Головними завданнями шкільної практики є формування вмінь налагодження міжособистісної взаємодії в учнівському колективі, організації праці з малими групами та окремими учнями.

Висновки і пропозиції. Здійснений аналіз сучасних підходів до підготовки майбутніх вчителів початкової школи в окремих країнах Європи уможливило виокремлення тих тенденцій, які характерні для європейської освіти: підготовка педагогів у вищих навчальних закладах, двоступенева освіта, розвиток у студентів навичок працювати з учнями з урахуванням соціокультурних особливостей, формування у них готовності до професійної мобільності, до навчання впродовж усієї професійної діяльності, створення

умов для стажування за кордоном. Прогресивні ідеї зарубіжного досвіду можуть враховуватися у вітчизняній практиці підготовки вчителів. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані

на дослідження змістового наповнення навчальних програм підготовки вчителів та особливостей організації навчального процесу у вищих навчальних закладах країн Європи.

Список літератури:

1. Василюк А. Педагогічна практика в системі професійно-педагогічної підготовки вчителів у Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/arhiv/29_ch2_2014/7.pdf
2. Гаврило Л. М., Гаврило О. І. Підготовка вчителя початкової школи в Німеччині / Л. М. Гаврило // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 9. – С. 133-140.
3. Кристопчук Т. Є. Стан та тенденції розвитку педагогічної освіти в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_
4. Кристопчук Т. Є. Система педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу: спільні та відмінні риси / Т. Є. Кристопчук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Педагогіка. – 2012. – Т. 209, Вип. 197. – С. 121-126.
5. Нос Л. С. Система підготовки вчителя початкової школи в університетах Канади / Любов Нос // Рідна школа. – 2012- № 8/9. – С. 77-80.
6. Носовець Н. М. Професійна підготовка майбутніх учителів у країнах західної Європи [Електронний ресурс] / Н. М. Носовець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 130. – С. 68-72. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_130_17
7. Поліщук Л. П. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в Англії в умовах євроінтеграції: [навчально-методичний посібник] / Л. П. Поліщук – Житомир: ЖДУ, 2010. – 121 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/3972/1/9111.pdf>
8. Сотська Г. І. Проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні у вимірах євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706279/1/%>
9. Харченко Т. Г. Професійна підготовка вчителів початкової та середньої шкіл у сучасній Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7551/97/>
10. Improving the Quality of Teacher Education. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels 3.8.2007: European Commission. [Electronic recourse]. – Mode of access: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0392>

Нос Л.С.

Львівський національний університет імені Івана Франко

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ В СТРАНАХ ЕВРОПЫ

Аннотация

Осуществлен теоретический анализ проблем подготовки будущих учителей, исследовано педагогическое образование в странах Европы. Рассмотрены основные модели педагогической подготовки в странах Европейского Союза. Представлены общие принципы по формированию профессиональной компетентности учителей. Проанализированы особенности подготовки учителей начальной школы в Франции, Англии, Германии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, мобильность, педагогическая квалификация, сотрудничество, параллельная модель.

Nos L.S.

Ivan Franko National University of Lviv

MODERN APPROACHES TO THE TRAINING OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN EUROPE

Summary

The theoretical analysis of the problems of the preparation of future teachers is carried out, the pedagogical education in the countries of Europe are researched. The main models of pedagogical training in the countries of the European Union are considered. General principles for the formation of future teachers professional competence are presented. The peculiarities of the primary school teachers preparation in France, England, and Germany are analyzed.

Keywords: professional training, mobility, pedagogical qualification, partnership, concurrent model.